

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Petri Petiti Philosophi & Doctoris Medici, Miscellaneorum Observationum Libri quatuor

Petit, Pierre

Trajecti ad Rhenum, 1682

Caput I. De Euemero & aliis atheis. Euripides versus e fabula Sisypho.
Videri eos versus Critiae Tyranno Atheniensium adscribi a Sext. Empirico.
Lacuna in libro Empirici detecta.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13245

PETRI PETITI,
PHILOLOPHI & DOCTO-
RIS MEDICI
MISCELLANEARUM
OBSERVATIONUM
LIBRI QUATUOR.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

De Eumero & aliis atheis. Euripidis versus e fabula Sisypho. Videri eos versus Criticæ Tyranno Atheniensium adscribi a Sext. Empirico. Lacuna in libro Empirici detecta.

Multa quidem Plinius, in septimo *historie naturalis*, collegit monstrosa de gentium figuris & moribus: mihi vero nullum majus in genere humano videtur portentum, iis quos prisca *Ætæ* dixerunt, qui Divinitatem omnem tollebant: supra omnia monstra, multos ejusmodi exstitisse, & in his eruditos, Protagoram Abderitem,

A

Theo-

Theodoram Cyrenæum, Diagoram Melium, Euemerum Messenium, velut aliis placet, Tegeatem, aut Agrigentinum. Quibus *Plutarchus* Euripidem poetam aggregat; *Sext. Empiricus* Critiam, illum *Platonis* ore celebratum, Callæschri filium, qui unus fuit e triginta Atheniensium tyrannis: *Clemens Alexandrinus* Hipponem & Nicanorem. Sed & senarios *Empiricus* ibi plusculos affert Critiæ illius nomine, ad abolendam Divinitatis opinionem compositos. In quo olim non mediocris mihi incessit dubitatio de auctore eorū versuum. Propterea quod hos *Plutarchus* in primo *de Placitis Philosophorum*, citat Euripidis nomine. Ex quo sequi videtur aut horum alterutrum de eorum versuum auctore hallucinatum, aut alterutrius codicem esse corruptum. Hoc nunc, ut est captus miscellanæ scriptionis, perpendere visum est. Versus autem eos adscribi omnino oportet, si non omnes, certe, quantum eorum satis ad id quod volumus demonstrandum: quo memoratorum Auctorum in his dissensio appareat, cujus causam indicabo; tum etiam ut eos in melius restituam, quam in vulgatis exstant codicibus. Quippe ex his non paucos, quibus ne mensuræ quidem ratio constabat, correxi, & nisi me admodum conjectura fallit, restitui, luxata in suum locum verba repesui, fugitiva revocavi. Ac primum quod *Empiricus* Critiæ hos versus ascribat, ostendo ipsius verbis, ex libro *adversus Mathematicos*: Καὶ Κριτίας ἦ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις τιραννισάντων, δοκεῖ ἐκ τῶ τάγματι τῶ ἀθέων ὑπάρχειν, φάμεν τὸ ὅτι οἱ παλαιοὶ νομοθέται ἐπίσκοπον τινα τῶν ἀνθρώπων κητορθεωμάτων καὶ ἀμαρτημάτων ἐπλασαν τὸν θεόν, ὑπὲρ ἑμῆδενά λαθρα τὸν πλησίον ἀδικεῖν ἐυλαβόμενον τὴν ὑπὸ τῶν θεῶν τιμωρίαν. ἔχει παρ' αὐτῶ τὸ ῥητὸν οὕτως. i. Critias quoque unus ex iis, qui tyrannidem Athenis exercuerunt, videtur esse in albo impiorum dicens, quod antiqui legistatores finxerunt Deum inspectorem rerum, qua bene vel male fiunt ab hominibus, ut nemo proximum clanculum injuria afficiat, cavens ne a Deo punia-

rumiatur. Disertis autem verbis ita dicit. Quibus verbis mox Critiæ sententiam hunc in modum subjungit:

Ἦν χρόνῳ ὅτ' ἦν ἀτακτῶ ἀνθρώπων βία

Καὶ θηριώδης, ἰσχύῳ θ' ὑπερῆρης,

Ὅτ' οὐδὲν αἰθλον, ἔτε τοῖς ἐδλοῖσιν ἦν,

οὐτ' αὖ κόλασμα τοῖς κακοῖς ἐγίνετο,

Κάπειτα μοι δοκῶσιν ἀνθρώπων νόμους

Θεῶναι κολασᾶς τοῖς κακοῖς, ἴν' ἡ δίκη

Κρατῆ τυράνῳ, τὴν θ' ὕβριν δούλην ἔχη.

Ἐζημιᾶτο δ' εἰ τις ἐξαμαρτάνοι.

Ἐπειτ' ἐπειδὴ τ' ἀμφανῆ μὲν οἱ νόμοι

Ἀπῆγον αὐτὰς ἔργα μὴ πράσσειν βία,

Λάθρα δ' ἐπρασσον τῆνικαῦτα μοι δοκεῖ

Πυκνός τις εἰδεῖν, καὶ σοφὸς γνώμην ἀνῆρ

Γινῶναι, θεὸς θνητοῖσιν ἐξευρῶν, ὅπως

Ἐπιτε δεῖμα τοῖς κακοῖσι, καὶν λάθρα

Πράσσωσιν, ἢ λέγωσιν, ἢ φρονῶσιν αὖ.

Ἐντεῦθεν οὖν τὸ θεῖον εἰσηγήσατο,

Ὡς ἔστι δαίμων ἀφθίτῳ θάλλων βίῳ,

Νόψ τ' ἀκῶν, καὶ βλέπων, φρονῶν τε, καὶ

Προσέχων τε τούτοις, καὶ φύσιν θεῖαν φορῶν.

Quæ sic Latine sonant: Fuit tempus, quando erat hominum vita inordinata & belluina, & virium ministra, quum neque bonis ullis esset premium, neque ullum malis supplicium. Deinde mihi videntur homines leges tulisse, quæ pœnas irrogarent, ut tyrannus esset justitiæ, & ancillam haberet contumeliam. Multabatur autem, si quispiam peccaret. Deinde quoniam leges quidem ipsos eo adducebant, ut palam scelera non admitterent, clanculum autem ea admittebant, tunc mihi videtur vir aliquis ingeniosus & prudens cognovisse, quod operæ pretium faceret, si inter mortales invenisset, quemadmodum malis metus esset incutiendus, etiam si clam agerent, aut dicerent, aut cogitarent. Hinc Deum introduxit. Nempe quod sit Deus minime interitui obnoxia vicens vita: menteque audiens & aspiciens cogitansque & divinam gestans naturam.

Haecenus is, quisquis est, poeta apud *Empiricum*. verborum quidem contextus & series Critiam esse arguit: Verum *Plutarchus*, ut mox patebit, Euripidem his auctorem inscribit. Et versus profecto non indigni Euripide. Ceterum quam sunt elegantes, tam detestabilis sententia. Cui tamen non absimilem videre est apud *Senecam* in secundo *Naturalium Quaestionum*, quam & subnectere visum est: *Quid tam imperitum est, quam credere fulmina e nubibus Jovem emittere, ut impunitis sacrilegis, percussis ovibus, incensis aris, pecudes innoxias feriat. Si quæris a me quid sentiam, non existimo tam hebetes fuisse, ut crederent Jovem, aut non aequæ voluntatis, aut certe minus paratum esse. Utrum enim cum emisit ignes, quibus innoxia capita percuteret, scelerata transfret, aut noluit justius mittere, aut non successit? Quid ergo secuti sunt, cum hoc dicerent? ad coercendos animos imperitorum sapientissimi viri judicaverunt, inevitabilem metum, ut supra nos aliquid timeremus. utile erat in tanta audacia scelerum, aliquid esse adversum quod nemo sibi satis potens videretur. Ad conterrendos itaque eos, quibus innocentia nisi metu non placet, posuere super caput vindicem & quidem armatum. Obiter restituatur vox, quæ in eo contextu excidit, post hæc verba, inevitabilem metum. quibus oppone, fodes, verbum prodesse, vel conducere, vel quid ejusmodi. Age nunc *Plutarchi* verba quibus eorundem versuum auctorem citat Euripidem consideremus: Καὶ Εὐριπίδης ὁ τραγωδοποιὸς ἀποκαλύψαι μὲν οὐκ ἐθέλησε, δεδοικῶς τὸν Ἀρείον πάγον. ἐπέφηνε δὲ τῆτον τὸν τρόπον τὸν γὰρ Σίσυφον εἰσήγαγε προσάτην ταύτης τῆ δόξης, καὶ συνηγόρευσε αὐτῆ ταύτη τῆ γνώμῃ. Ἦν γὰρ χρόνον, ὅτ' ἦν ἄτακτος ἀνθρώπων βίος, καὶ θηριώδης, ἰσχυροῦς δ' ὑπηρέτης. ἔπειτα φησι τὴν ἀνομίαν λυθῆναι νόμων εἰσαγωγῇ. ἐπεὶ γὰρ ὀνόματι τὰ φανερά τῶν ἀδικημάτων εἶργειν ἐδύνατο, κρύφα τε ἠδίκουν πολλοί, τότε τις σοφὸς ἀνὴρ ἐπέστησεν, ὡς δεῖ αἰεὶ ψευδεῖ λόγῳ τυφλωσάσαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ πείσαι τὰς ἀνθρώπους, ὡς ἔστι δαίμων ἀφ' οὗτος*

ἔφθίτω θάλλων εἰω, ὃς ταῦτ' ἀκούσ, καὶ ἐλέπει, Φροσ
 ναί τ' ἄγαν. i. Sed Euripides tragœdiarum scriptor, Areopa-
 gum metuens, proloqui aperte, quid de Diis sentiret, noluit:
 verum tamen rationem qua tuto id palam faceret, hanc excogi-
 tavit. In quadam fabula Sisyphum inducit hujus opinionis,
 quam ipse probaret, auctorem, & ei suffragatur. Nam fuit
 tempus, inquit, cum hominum vita esset incomposita, bellui-
 na, & viribus omnia transigens. Postea legibus introductis sub-
 latam e medio fuisse injustitiam. At enim vero, cum lex foris
 quidem injurias arcere valeret, multi autem jus in occulto
 violarent; sapiens quidam vir intellexit, nihil magis fore ex usu,
 magisque necessarium, quam si falso sermone veritas premere-
 tur, ac vulgo persuaderetur aliquem esse Deum, immortali flo-
 rentem ævo, qui omnia audiat, omnia inspectet, summoque
 consilio administret.

Nunc utrum codicem, Plutarchi an Empirici corru-
 ptum dicamus, quando de auctore horum versuum errasse
 tales viros incredibile est, non adeo promptum est, ne-
 que in proclivi dijudicare, qui fabulam hanc Euripidis non
 habemus. Hanc enim, ut alias longe plures ejus poëtæ ex-
 cellentissimi nobis vetustas invidit. Sed tamen conjecturæ
 hic suppetunt graves, quæ nos ducant. Sane quod Plu-
 tarchus ait poëtam, cum suam de Deo opinionem non
 auderet proferre metu Areopagi, abusum ad id Sisyphi
 persona, non videtur is metus in tyrannum cadere, qua-
 lis fuisse Critias dicitur impotens, sævus, juris humani
 oblitus, & Deorum contemptor. Fortasse nec ejusmodi
 poëta fuit, cui tanta boni versus adscribi possint. Tametsi
 scimus Platonem in Charmide, de hoc ipso Critia sentire,
 ut de homine haud male nato ad poëticam. Ibi enim in
 colloquio cum Socrate, hunc in modum de Charmide ado-
 lescentulo propinquo suo inducitur loquens: Ἐπεὶ τοὶ καὶ
 ἔστι φιλόσοφοί γε, καὶ, ὡς δοκεῖ, ἄλλοις τε καὶ ἑαυτῶ πάν
 ποιητικός. i. quippe & amans sapientiæ est, & ut aliis,

ac ipsimet etiam videtur, felici ad poetica ingenio. Ad
 quæ verba sic respondet Socrates: Τὸ μὲν τὸ, ἦν δ' ἐγὼ,
 Φίλε Κριτία, πόρρωθεν τὸ καλὸν, ὑμῖν ὑπέρχεται ἀπὸ τῆς Σόλων-
 οῦ συγγενείας. i. Et hoc ornamentum vos, amice Critia,
 longe a Solone, generis communis fato ducitis. Ubi interim
 nota illud: Fortes creantur fortibus; & vim sanguinis, etiam
 ad ingenium, & artium præstantiam. Sed & in *Timeo*
 apertius adhuc eundem Critiam commendat his verbis:
 Κριτίαν ἣ πον πάντες οἱ τῆδε ἴσμεν ἕθενος ἰδιώτην ὄντα, ὧν λέγο-
 μθα. i. Critiam vero omnes utique hac in urbe, nullius eorum,
 quæ dicimus, esse imperitum scimus. Proclus in commentario
 ad hunc locum: Οἱ Κριτίας ἦν μὲν γενναίαις καὶ ἀδραῖς φύσεως,
 ἠπλετο δὲ καὶ φιλοσόφων σινησιῶν, καὶ ἐκαλεῖτο ἰδιώτης μὲν ἐν
 φιλοσόφοις, φιλοσόφος ἢ ἐν ἰδιώταις, ὡς ἡ ἰσορία φησιν.
 i. Erat quidem Critias generosa & vehementi indole, nec philoso-
 phicarum expers disceptationum; sed ita tamen ut idiota inter
 philosophos, philosophus inter idiotas vocaretur; ut quidem hi-
 storia testatur. Quod significat hunc quidem non fuisse per-
 fectum in philosophia, sed tamen ingenio aptum, & mul-
 tæ eruditionis. Præterea non mihi absolum videtur, ali-
 quem nobilem & clarum in civitate poëmata & tragœ-
 dias scribere, cum Dionysium Syracusarum tyrannum
 constet id genus studii impensius coluisse, ac fabulis compo-
 nendis gloriam quæsiisse. *Esto.* non tamen adduci possum,
 ut credam vitium esse in libro *Plutarchi*, cum alibi etiam,
 puta, in capite 6. ejusdem libri i. de *Placitis*, cui titulus
 est, πόθεν ἐννοίαν ἔχον &c. memoratorum versuum aliquot
Euripidis nomine citatos videam sic: Ὅθεν καὶ *Εὐριπίδης* φη-
 σί, τὸν ἀσερωπὸν ἕραν ὄσελας, χρόνου καλὸν ποίκιλμα,
 τέκτονος σοφῆ. Qui versus sic apud *Empiricum* leguntur:

Βροντῆς, τὸ τ' ἀσερωπὸν ἕραν ὄσελας

Χρόνου καλὸν ποίκιλμα, &c.

Tum magis profecto *Euripidi* convenit, quod ait *Plu-
 tarchus*, non ausam metu *Aleo-pagi* aperire mentem suam

de

de Diis; propterea Sisyphi personam ab eo indu-
 ctam. Nam & Plato Euripidi objicit in octavo *de Repu-
 blica*, quod tyrannis impensius faveret, & tyrannidem
 laudaret, ita autem scribit: Ἡ τε τραγωδία ὅλως σοφὸν
 δοκεῖ εἶναι, καὶ ὁ Εὐριπίδης διαφέρει ἐν αὐτῇ. τί δὴ, ὅτι
 καὶ τὸ πικρῆς διανοίας ἐχόμενον ἐφθέγγετο· ὡς ἄρα σο-
 φοὶ τύραννοί εἰσι, τῆ τῶν σοφῶν σπουδῆς, καὶ ἔλεγε δη-
 λονότι τούτοις εἶναι τὰς σοφὰς εἰς ξύνεσι. καὶ ὡς ἰσόθεον γ'
 ἔφη, τὴν τυραννίδα ἐγκωμιάζει, καὶ ἕτερα πολλὰ, καὶ οὐ-
 τῶ, καὶ οἱ ἄλλοι ποιηταί. i. *Igitur tragœdia sapiens artificium
 esse, atque in ea Euripides excellere videtur. Quamobrem?
 quod & hoc profunda mente cecinit, sapientes tyrannos esse sa-
 pientum consuetudine, dixitque hos sapientes esse, qui cum iis
 conversantur. Quin etiam tyrannidem, tanquam rem divinam,
 extollit: aliaque permulta hic aliaque poëta. Quidni igitur Eu-
 ripides tyrannis amicus, & Archelao Macedonum regi
 haud sane admodum laudato, in amoribus, hanc senten-
 tiam in ea tragœdia tyrannorum moribus consentaneam
 protulerit: utpote quibus religio nihil aliud sit, nisi machi-
 na theatralis, qualem poëtae habent in promptu, ad ex-
 pediendum fabulae quempiam nodum? cum enim neque
 religionis respectum habeant, id tamen modis omnibus
 student, ut, quibus imperant, populi, religioni maxime
 pareant. Quamobrem mihi probabilius videtur, mutilum
 esse *Empirici* librum, quam *Plutarchi*, nec ea modo, quæ
 ex *Critia* citabat, ævo substracta, sed etiam ipsius verba
 illa, quibus Euripidem eorum versuum auctorem laudabat,
 antequam versus ipsos poneret. Quo sane factum putan-
 dum est, ut iis, qui lacunam non adverterent, iidem ver-
 sus *Critia* adscribi ac nomine ejus citari ab *Empirico* vide-
 rentur. Hujus admonere hic studiosos visum est, ne
 quis forte incautior versuum eorum auctorem *Critia*
 putet; a *Plutarcho* autem falso esse adscriptos Euripidi,
 vel contra. Cæterum de lacuna supplenda, spes una in*

manuscriptis libris & melioribus quidem iis, quibus hactenus viri docti usi sunt, si tamen meliores alicubi reperiri possunt.

CAPUT. II.

Callimachi versus de Euemero correcti & explicati. De hujus & aliorum qui athei dicti sunt, proposito. Pugnancia M. Tullii & Clementis Alexandrini loca. An vere à Deos fuerit Euemerus. Plutarchi de eodem insignis locus emendatur, explicatur, illustratur. Quis primus Panchæ & Panchæorum mentionem fecerit.

DE Euemero, quod religionem oppugnauerit, eorumque in numero habitus sit, qui nullos esse Deos putaverunt; satis constare arbitror: vere autem an falso, antequam dissero, *Callimachi* de ipso versus a *Plutarcho* citatos in primo libro *de placitis philosophorum cap. 7* in medium proferre visum est: cum ut nonnulla in iis corrupta emendem, tum ut explicem. Quando viri docti, neque eorum sententiam assequi, neque in iis, quæ sunt vitiosa ab integris discernere potuerunt. Qui *Plutarchi* hunc locum citantes, ne hoc quidem videre potuerunt, *capitis illius septimi lib. 1.* titulum mendo non carere. Ita enim in editis libris legitur, *τις ἔστιν ὁ θεός;* Atque ibi non de natura Deorum & quid sit Deus, opiniones tradit *Plutarchus*, sed de quæstione, an Deus existat. Quod statim verba ejus indicant: *Ἐνιοὶ τῶν φιλοσόφων, καθάπερ Διαγόρας ὁ Μήλιος, καὶ Θεόδωρος ὁ Κυρηναῖος, καὶ Ἐὐήμερος ὁ Τεγεάτης, καθόλου φασὶ μὴ εἶναι θεούς.* Nonnulli Philosopho-
rum,